

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20.	<i>Sorbus domestica</i> L.	25	+	п	-		1	1	1
21.	<i>Albizzia julibrissin</i> Durazz.	25	+	р	-	Літній листопад	2	1	1
22.	<i>Cladrastis lutea</i> (Michx.) C. Koch.	60	+	нр	-	Кущова форми	1	1	1
23.	<i>Staphylea pinnata</i> L.	60	+	р	-		1	2	1
24.	<i>Quercus cerris</i> L.	60	+	нр	-		1	1	1
25.	<i>Forsythia europaea</i> Degen et Bald.	60	+	нр	-		1	1	1
26.	<i>Fraxinus omus</i> L.	60	+	р	-		1	1	1
27.	<i>Parthenocissus tricuspidata</i> (S. et Z.) Planch. 'Veitchii'	20	+	р	с		1	1	1

Примітки. Цвітіння*: нц – не цвіте; плодоношення**: р – рясне, нр – не рясне, п – періодичне, н – не схоже насіння; ***розмноження: с – самосів, ос – поодинокі сіянці, кп – коренева порість; стійкість****: гр – ураження грибами, щ – ураження щитівкою.

Встановлено, що віку плодоношення досягли особини 25 видів. Всі вони цвітуть. З них, із різним ступенем рясності, плодоносять 22 види, у тому числі покритонасінних 17 видів, голонасінних – 5 видів. Більшість з них погано здатні до масового природного генеративного відновлення (20 видів), бо сіянці гинуть від нестачі повітряної і ґрунтової вологи (3 види). Рослини деяких зразків рясно цвітуть, проте дають поодинокі плоди (6 видів) чи зав'язують несьоже насіння (3 види), або плодоносять періодично (1 вид). Це, переважно, рослини з більш вологих регіонів (Кавказ, Середземномор'я, Далекий Схід і атлантична Північна Америка).

Для цих рослин екологічні умови континентального клімату Чорноморського степу занадто жорсткі, і у них спостерігається кілька варіантів інтродукційних пристосувальних реакцій. У одних змінився габітус і біоформа (*Ficus carica*, *Cladrastis lutea*, *Ostrya carpinifolia* та ін), у інших спостерігається асинхронність сезонного розвитку рослин з ходом природно-кліматичного режиму (наприклад, часткове літнє скидання листя у *Albizzia julibrissin*), треті, переважно голонасінні, передчасно вступають в пору плодоношення (наприклад, *Platyclusus orientalis*).

Однак, при цьому практично всі рослини досліджуваних зразків реліктових видів перебувають у задовільному стані, зимостійкі, стійкі до суховіїв, мало схильні до ураження шкідниками та хворобами, мають високі декоративні якості і є перспективними для подальшого поглибленого вивчення з метою впровадження в озеленення регіону.

1. *Жизнь растений* // Под. ред. Тахтаджяна. – М.: Просвещение, 1978. – Т. 4. – 544 с.

2. *Интродукция декоративных растений, деревьев и кустарников на юге СССР* // Под ред. А.М. Кормилицина. – Ялта: ГНБС, 1980. – Т. LXXXII. – С. 53-54.

3. *Кормилицин А.М., Голубев И.В.* Каталог дендрологических коллекций арборетума государственного Никитского ботанического сада. – Ялта: тр. НГБС, 1970. – С. 87-91.

4. *Методика фенологических наблюдений* в ботсадах СССР // Бюл. Глав. бот. сада СССР. Вып. 113. – М.: Наука, 1979. – С. 38.

5. *Природа Одесской области.* Ресурсы, их рациональное использование и охрана // Под редакцией Г.И. Швевса. – Киев-Одесса, 1979. – С. 245.

6. *Krussmann G.* Die Nadelgehölze. – Berlin, Hamburg, 1979. – 264 S.

Мандзюк Леся Олександрівна

національний природний парк «Дністровський каньйон»
вул. Ольжича, 48, м. Заліщики, 48601, Тернопільська обл., Україна; lesia.mandziuk@gmail.com

ПРИРОДООХОРОННИЙ СТАТУС ВИДІВ ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ НА ТЕРИТОРІЇ НПП «ДНІСТРОВСЬКИЙ КАНЬЙОН»

Mandziuk L.O. CONSERVATION STATUS OF SPECIES FROM THE RED DATA BOOK OF UKRAINE AT THE TERRITORY OF NNP «THE DNIESTER CANION»

List of species from the Red Data Book of Ukraine (2009) is presented for «The Dniester Canion» national park. Information about their localities in the national nature park and sources of this information are analyzed. Characteristic of conservation status of species in the national nature park in comparative with the same status provided by the Red Data Book is given.

Охоронний статус виду є своєрідною оцінкою шансів його подальшого існування на певній території. Присвоєння категорій охоронного статусу здійснюється на підставі інтегральної оцінки низки факторів: не тільки кількість наявних локалітетів виду, але також і тенденції зміни чисельності (зменшується чи збільшується), ступінь успішності розмноження, кількісні характеристики виду в екосистемах (стан і структура ценопопуляцій), де він існує, відомі фактори небезпеки та/або фактори, що сприяють виживанню виду тощо. У цій публікації оцінка соціологічного статусу видів на території національного парку «Дністровський каньйон» наведена у відповідності з прийнятими в Червоній книзі України [10] категоріями.

Раритетний компонент флори НПП «Дністровський каньйон» за результатами досліджень працівників відділу науки та за літературними даними налічує 57 видів рослин що включені до Червоної книги України [10] та 48 видів включених до переліку таких, що підлягають охороні на території Тернопільської області [4].

Під час складання цих переліків враховували не адміністративні межі Парку, а весь природний регіон, до якого належить НПП. Згідно з «Положенням про наукову діяльність заповідників та національних природних парків України» працівники НПП повинні проводити дослідження й на прилеглих територіях, що абсолютно логічно й необхідно, особливо в разі кластерного типу території. Варто зауважити, що термін «прилегла територія» немає ані точного визначення, ані просторових обмежень. Дослідник користуючись власною інтуїцією, досвідом встановлює її розміри. Акцентуємо увагу на тому, що для наукових цілей адміністративними межами парку можна умовно знехтувати, але в жодному разі не можна забувати, що охоронні заходи в повній мірі здійснюються лише на адміністративній території об'єкта природно-заповідного фонду.

Прилеглими логічно вважати ті території, що потрапляють у межі контуру, який утворений сполученням крайніх точок адміністративних меж наявних кластерів. Ця думка ґрунтується на значному взаємовпливу природних екосистем, що знаходяться в межах об'єкта природно-заповідного фонду та поза ними [1].

Червона книга України (рослинний світ) [10] на території національного парку представлена 57-ма видами рослин, що належать до двох відділів, трьох класів, 19 родин. Вищі спорові рослини представлені одним видом – *Marsilea quadrifolia* L., відділу папоротеподібні. Інші 56 види належать до квіткових рослин: 32 до класу однодольні й 24 класу дводольні. Найбільш чисельно представлена родина *Orchidaceae* – 20 видів [4, 7].

- *Aconitum pseudantora* Bloocki ex Pacc. (ЧКУ – вразливий) – дуже рідко трапляється уздовж каньйону Дністра, частіше у Заліщицькому Придністров'ї [3]. На території НПП статус виду – зникаючий.
- *Adonis vernalis* L. (ЧКУ – неоцінений, CITES – II, ЄЧС – LC) – трапляється серед лучно-степової рослинності на схилах основних річок (Дністра, Серету, Стрипи, Тупи, Джурина) та їхніх приток [3]. Статус на території Парку – неоцінений.
- *Allium sphaeropodum* Klokov (ЧКУ – вразливий) – трапляється на вапнякових скелях, дуже рідко, популяції нечисленні [3]. На території НПП статус виду визначений як зникаючий.
- *Allium pervestitum* Klokov (ЧКУ – зникаючий, ЄЧС – EN) – вказується в долині Дністра в околицях с. Устя Борщівського р-ну [2]. Оскільки дані про знаходження виду за останні 30 років відсутні, виду присвоєно статус зниклого на території НПП «Дністровський каньйон».
- *Allium ursinum* L. (ЧКУ – неоцінений, ЄЧС – LC) – вказується для деяких лісництв Борщівського та Буцацького районів [11]. За інформацією лісників у Борщівському районі трапляється в околицях м. Борщів, с. Дзвенигород та с. Трубчин (урочище Ріжки). Нами виявлена невелика популяція в прибережній смузі в межах села Городок, ймовірно антропогенного походження. Статус виду на території НПП – рідкісний.
- *Alisapampis morio* L. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – NT) – наводиться для околиці сс. Горошова, Нирви та Більче-Золоте Борщівського р-ну [9, 11]. Близько 100 особин виявлено на сухому південно-західному схилі в околицях с. Берем'яни, Буцацького району. Також трапляється в околицях с. Гиньківці. Статус виду на території НПП – вразливий.
- *Atropa belladonna* L. (ЧКУ – вразливий) – трапляється спорадично у масивах широколистяних лісів, подекуди на зрубках [3]. Статус виду на території НПП – вразливий.
- *Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) – поодинокі особини виду ростуть у лісовому масиві в околицях с. Блищанка, урочище Лиличка [7]. Для території НПП «Дністровський каньйон» статус виду визначено як зникаючий.
- *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) була включена до списку флори парку помилково оскільки вважалося, що вид росте в урочищі Пустельня в околицях с. Устечко, Заліщицького району, як виявилось згодом, це є результатом помилкового визначення. Інформація про наявність булатки довголистої у значеному урочищі опублікована у декількох виданнях [3, 11]. Можливо, згодом цей вид буде знайдено на території парку. У Флорі УРСР [9] є вказівки на наявність *Cephalanthera longifolia* на прилеглих до парку територіях [7]. На території Парку статус виду – недостатньо відомий.
- *Chamaecytisus podolicus* Klasková (ЧКУ – вразливий, ЄЧС (1991р.) – R) – за літературними даними відома для Жижавського заказника [2], дуже рідко трапляється на схилах Дністра, Серету та Стрипи [3]. На території НПП статус виду вразливий.
- *Chamaecytisus albus* Rothm. (ЧКУ – вразливий) – відзначена в декількох урочищах на території Буцацького, Заліщицького та Борщівського р-нів [3]. На території НПП статус виду – рідкісний.
- *Chamaecytisus blockianus* Klasková (ЧКУ – рідкісний, ЄЧС (1991р.) – R) – виявлена в урочищі Бубнівка (околиці с. Лисівці) [3]. Статус на території Парку – вразливий.
- *Coeloglossum viride* (L.) C.Hartm. (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводився в літературі для Придністров'я [3, 7, 11]. Статус виду на території Парку – недостатньо відомий.
- *Corallorhiza trifida* Châtel. (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) – у Флорі УРСР наводиться для околиць с. Нивра Борщівського р-ну [9]. На території НПП має статус – зниклий.
- *Crocus heuffelianus* Herb. (ЧКУ – неоцінений) – відомо три популяції в Заліщицькому р-ні: околиці с. Колодрібка та с. Блищанка – дача Турин, околиці с. Вигода, у Борщівському р-ні трапляється в межах охоронної зони печери Оптимістична. Статус виду на території НПП – рідкісний.
- *Cyripedium calceolus* L. (ЧКУ – вразливий, Бернська конвенція – I, Директива про збереження природних оселищ – II/IV, CITES – II, ЄЧС – NT) – за літературними даними вид відомий в урочищі Обіжево [14], проте, у цьому урочищі нині не виявлені, натомість вид виявлений в околицях с. Устечко в урочищі Пустельня [3, 7]. Статус виду на території НПП «Дністровський каньйон» – зникаючий.
- *Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F. Hunt et Summerhayes (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) – за даними 1999 року росла на вологих галявинах уздовж р. Джурина. Спеціальні обстеження цих територій 2014 року особин виду не виявили. Разом з тим, зважаючи на значне поширення виду в регіоні загалом, він може бути виявлений на території парку. Статус на території НПП – недостатньо відомий.
- *Dactylorhiza sambucina* (L.) Soó (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – поодинокі особини ростуть в урочищі Пустельня (околиці с. Устечко Заліщицького р-ну) [7]. На території НПП статус виду визначений як зникаючий.

- *Daphne sneorum* L. (ЧКУ – вразливий) – вказаний у картці первинного обліку «Дзвенигородської степової ділянки № 1». На території Парку статус виду – недостатньо відомий.
- *Dictamnus albus* L. (ЧКУ – рідкісний) – наявні малочисельні групи рослин в декількох урочищах [3]. Статус виду на території НПП збігається із загальнодержавним – рідкісний.
- *Doronicum hungaricum* Rchb. f. (ЧКУ – рідкісний) – наводиться в літературі для території НПП в межах Заліщицького та Борщівського р-нів [11], вказівка потребує ретельної перевірки. У Флорі УРСР вказана наявність виду на Поділлі [9]. Статус на території НПП – недостатньо відомий. За даними, наведеними в Червоній книзі України [10] в Україні вид достовірно відомий із Закарпаття (околиці м. Виноградів, Чорна Гора) та північно-західного Причорномор'я (околиці с. Жеребкове Ананьївського р-ну Одеської обл.), тому наведення виду для території Придністров'я є сумнівним.
- *Epipactis helleborine* (L.) Crantz (ЧКУ – неоцінений, CITES – II, ЄЧС – LC) – спорадично трапляється в дубово-грабових лісах [3]. Статус виду на території Парку – рідкісний.
- *Epipactis palustris* L. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводиться у Флорі УРСР для Борщівського р-ну в околицях с. Нивра [9]. Статус на території НПП – недостатньо відомий.
- *Epipactis purpurata* Smith. (ЧКУ – рідкісний, CITES – II, ЄЧС – LC) – рідко трапляється в багатьох лісових масивах (Кагало, Мандзюк, 2012). Статус на території НПП збігається із загальнодержавним – рідкісний.
- *Fritillaria meleagris* L. – (ЧКУ – вразливий) виявлений в урочищі Вільшина в околицях с. Устя-Зелене Монастирського р-ну. Популяція зазнає значного антропогенного впливу. Статус виду на території НПП – зникаючий.
- *Galantus nivalis* L. (ЧКУ – неоцінений, Директива про збереження природних оселищ – V, CITES – II, ЄЧС – NT) – трапляється у багатьох лісових масивах [3]. Статус на території Парку – неоцінений.
- *Heliosperma arcanum* Zapal. (ЧКУ – зниклий) – описаний автором виду з околиць м. Заліщики, точний locus classicus невідомий, вважається, що вид зник з природних оселищ [3]. Статус виду на території Парку збігається із загальнодержавним – зниклий.
- *Leucojum vernum* L. (ЧКУ – неоцінений) – відомі дві популяції в урочищах Терешів та Вільшина в околицях с. Устя-Зелене Монастирського р-ну, стан популяції задовільний. Урочище Терешів належить до ПЗФ України, проте популяція в урочищі Вільшина зазнає значного антропогенного впливу. На території НПП виду присвоєно статус вразливого.
- *Lilium martagon* L. (ЧКУ – неоцінений) – спорадично трапляється в усіх лісових масивах [3]. Статус на території Парку – неоцінений.
- *Listera ovata* R. Br. (ЧКУ – неоцінений, CITES – II, ЄЧС – LC) – відомі три локалітети в урочищах Кашталянка, Пустельня та Воцилівка [3]. Наводиться в літературі для стінки «Криве» [14]. Статус на території Парку – рідкісний.
- *Lunaria rediviva* L. (ЧКУ – неоцінений) – виявлена на залісненому правому схилі долини р. Серет навпроти с. Монастирок [3]. На території Парку має статус – вразливий.
- *Marsilea quadrifolia* L. (ЧКУ – зникаючий, Бернська конвенція – I, Директива про збереження природних оселищ – II/IV, ЄЧС – NT) – за гербарними матеріалами середини минулого століття наводиться для околиць м. Заліщики [2]. Можливо росла у заболоченій заплаві р. Тупа на північно-західних околицях с. Ставки [3]. Статус на території НПП – зниклий.
- *Neotinea ustulata* (L.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase (ЧКУ – зникаючий, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводиться для околиць с. Більче-Золоте Борщівського р-ну та околиць м. Заліщики [11], для околиць с. Горошова [9]. Статус виду на території НПП – зниклий, оскільки знахідки за останні півстоліття відсутні.
- *Neottia nidus-avis* (L.) Rich. (ЧКУ – неоцінений, CITES – II, ЄЧС – LC) – трапляється спорадично в усіх лісових масивах [7]. Статус на території Парку – неоцінений.
- *Orchis militaris* L. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводиться для околиць с. Шутроминці [9]. Вказівки на наявність виду уздовж р. Джурин та на околицях с. Гиньківці [3, 7, 11] – помилкові. Статус виду на території НПП – зникаючий.
- *Orchis coriophora* L. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – у Флорі УРСР вказана наявність виду в Буцацькому р-ні, схили над Стрипою в Базарському лісі в Дулібах [9]. Статус виду на території НПП – зниклий, оскільки знахідки за останні півстоліття відсутні.
- *Orchis mascula* (L.) L. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводиться для околиць с. Костільники Буцацького р-ну та с. Нивра Борщівського р-ну [11]. Статус виду на території НПП – зниклий, оскільки знахідки за останні півстоліття відсутні.
- *Orchis purpurea* Huds. (ЧКУ – вразливий, CITES – II, ЄЧС – LC) – наводиться для околиць с. Шутроминці Заліщицького р-ну в дубовому лісі над Дністром [9]. Статус виду на території НПП зниклий, оскільки знахідки за останні півстоліття відсутні.
- *Orchis signifera* Vest (ЧКУ – зникаючий, CITES – II) – вказана наявність виду в Буцацькому р-ні біля с. Костільники, поблизу гирла р. Стрипа у 3-му томі Флори УРСР [9]. Виду присвоєно статус зниклого на території Парку.
- *Platanthera bifolia* (L.) Rich. (ЧКУ – неоцінений, CITES – II, ЄЧС – LC) – трапляється майже в усіх лісових масивах [3]. Статус на території НПП – рідкісний.
- *Pulsatilla pratensis* (L.) Mill. (ЧКУ – неоцінений, Директива про збереження природних оселищ – II/IV, ЄЧС – DD) – росте на багатьох лучно-степових ділянках [3]. Статус на території НПП – рідкісний.
- *Pulsatilla grandis* Wenderoth (ЧКУ – неоцінений, Бернська конвенція – I, Директива про збереження природних оселищ – II/IV, ЄЧС – LC) – рідко, на декількох лучно-степових ділянках [3]. На території Парку має статус – вразливий.
- *Pulsatilla patens* (L.) Mill. (ЧКУ – неоцінений, Бернська конвенція – I, Директива про збереження природних оселищ – II/IV, ЄЧС – DD) – в об'єктуванні створення парку М.П. Чайковський вказує для Обіжєвського

заказника та ботанічного заказника загальнодержавного значення «Криве», зрідка трапляється в околицях с. Устя Борщівського р-ну (урочище Глоди) [3]. На території Парку має статус – вразливий.

- *Rosa czackiana* Besser (ЧКУ – рідкісний) – спорадично трапляється на схилах каньйону Дністра в Буцацькому, Заліщицькому та Борщівському р-нах [3]. На території Парку статус виду – недостатньо відомий.
- *Scopolia carniolica* Jacq. (ЧКУ – неоцінений) – трапляється зрідка у дубово-грабових лісах [3]. Для території НПП визначений статус – рідкісний.
- *Scutellaria verna* Besser (ЧКУ – рідкісний) – наявні локальні популяції в урочищі Криве, Обіжево та на схилах Дністра на південно-західних околицях м. Заліщики [3], а також в околицях с. Городок. Статус виду на території Парку збігається із загальнодержавним – рідкісний.
- *Securigera elegans* (Pančić) Lassen. (ЧКУ – вразливий) – наводиться в літературі для території парку в межах Заліщицького та Борщівського районів [11], вказівки потребують підтвердження. На території Парку вид має статус – недостатньо відомий.
- *Sorbus torminalis* (L.) Crantz (ЧКУ – неоцінений) – група дерев росте у резерваті «Берекова діброва». В літературі наводиться для урочища Обіживо [14]. На території НПП природоохоронний статус виду – вразливий.
- *Spiraea polonica* Włoski (ЧКУ – вразливий) – на сьогодні відомі дві локальних популяції: одна – чисельністю до 200 рослин у Жижавському заказнику та, друга – кілька десятків особин, в околицях с. Костільники Буцацького р-ну [3]. Для території НПП статус визначений як вразливий.
- *Staphylea pinnata* L. (ЧКУ – рідкісний) – відомі локалітети у Жижавському (урочище Жолуб) й Обіжевському заказниках, урочищі Королівка, на Шутроминській стінці [3], наводиться для околиць с. Дзвенигород [14]. На території НПП присвоєно статус вразливий.
- *Stipa capillata* L. (ЧКУ – неоцінений) – спорадично трапляється на кам'янистих степових схилах каньйону Дністра уздовж усієї його протяжності в межах Тернопільської області [3]. Статус на території НПП «Дністровський каньйон» – рідкісний.
- *Stipa pennata* L. (ЧКУ – вразливий) – виявлена в урочищах Криве, Серебря (Касперівський заказник), на верхній частині схилу Дністра в околицях сс. Іване-Золоте та Берем'яни (Кагало, Мандзюк, 2012). На території НПП статус – рідкісний.
- *Stipa pulcherrima* K.Koch (ЧКУ – вразливий) – спорадично трапляється на схилах каньйону Дністра в околицях с. Устя Борщівського р-ну (урочище Глоди), М.П. Чайковський в 1981 році вказує цей вид для Заліщицького р-ну в околицях с. Деренівка [3]. Статус на території Парку – вразливий.
- *Stipa tirsia* Steven (ЧКУ – вразливий) – наводиться для околиць с. Шутроминці Заліщицького р-ну (Черняк, Смиця, 2008), вказівка потребує ретельної перевірки [3], для стінки «Криве» [14]. Статус на території НПП – недостатньо відомий.
- *Thalictrum uncinatum* Rehm. (ЧКУ – рідкісний) – наводиться в літературі для околиць с. Більче-Золоте Борщівського району [11], вказівка потребує ретельної перевірки. Статус на території НПП – недостатньо відомий.
- *Trapa natans* L. s.l. (ЧКУ – неоцінений, Бернська конвенція – I, ЄЧС – NT) – трапляється у затоках Касперівського водосховища [3, 6, 8].
- *Waldsteinia geoides* L. (ЧКУ – вразливий) – на території національного природного парку «Дністровський каньйон» росте в лісових масивах на схилах річок Дністра (околиці с. Шутроминці), Стрипи та Джурина (урочище Пустельня). Статус виду на території НПП – рідкісний.

Рідкісні види флори НПП «Дністровський каньйон» охороняються не лише на рівні України, але й включені до різних міжнародних природоохоронних документів.

До Директиви про збереження природних оселищ [13] включено: до додатківів II/VI – 6 видів рослин, додатку V – 1 вид *Galantus nivalis*.

CITES, додаток II – 22 види: 20 орхідей, *Galantus nivalis* та *Adonis vernalis*.

До Червоного списку МСОП включені: *Chamaecytisus podolicus* й *Chamaecytisus blockianus* [15], ці ж два види включені до Європейського Червоного списку (1991). До нового ЄЧС (2011) включена велика кількість видів, але до категорій, що підлягають охороні, лише *Allium pervestitum* [12]. У Додатку I до Бернської конвенції для території парку вказується 5 видів: *Cypripedium calceolus*, *Pulsatilla grandis*, *Pulsatilla patens*, *Trapa natans* та *Marsilea quadrifolia* [13].

1. Вікурчак О.К., Мандзюк Л.О., Бачинський А.І. Проблеми інвентаризації та охорони біорізноманіття в ПЗО з територіями кластерного типу на прикладі НПП «Дністровський каньйон» // Праці Держ. Нікіт. ботан. саду. – 2013. – Т. 135. – С. 168-174.

2. Заверуха Б.В. Флора Волино-Подолії та її генезис. – К.: Наук. думка, 1985. – 192 с.

3. Кагало О.О., Мандзюк Л.О. НПП Дністровський каньйон // Фіторізноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч. 2. Національні природні парки // Колектив авторів під ред. В.А. Онищенко і Т.Л. Андрієнко. – К., 2012. – С. 249-259.

4. Літопис природи НПП «Дністровський каньйон». – 2012. – Т. 1. – 451 с.

5. Мандзюк Л.О. Аналіз раритетного компоненту флори НПП «Дністровський каньйон» // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Природно-заповідний фонд Львівщини: стан та перспективи розвитку» (4 липня 2013 року, смт. Івано-Франкове). – Івано-Франкове, 2013. – С. 179-183.

6. Мандзюк Л.О. Еколого-ценотичні особливості *Trapa natans* L. в ландшафтному заказнику загальнодержавного значення «Касперівський» // Біологічні системи. – 2013. – Том 5. Вип. 2. – С. 274-276.

7. Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень» (10-12 квітня 2014 року, м. Хотин). – 2014. (подано до друку).

8. Мандзюк Л.О., Вікурчак О.К. Нова знахідка водяного горіха плаваючого (*Trapa natans* L.) на Тернопільщині // Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів «Молодь і поступ біології» (16-19 квітня 2013 року). – Львів. – С.130-131.

9. Флора УРСР: в 12-ти томах. – К.: Вид-во АН УРСР. – ТТ. 3-12, 1950-1965.

10. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.

11. Черняк В.М., Синиця Г.Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 224 с.

12. Bilz M., Kell S.P., Maxted N. and Lansdown R.V. European Red List of Vascular Plants. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.

13. Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats Bern, 19.IX.1979.

14. Gajewski W. Szczatki flory pierwotnej w jarze Dniestru // Ochr. przyr. – 1931. – 11. – S. 10-40.

15. IUCN Red List of Threatened Species / <http://www.iucnredlist.org/>, 2013

Мойсієнко Іван Іванович¹, Куземко Анна Аркадіївна², Захарова Марина Ярославівна¹

¹Херсонський державний університет,
вул. 40 років Жовтня, 27, м. Херсон, 73000, Україна; marina198822@mail.ru

²Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України,
вул. Київська, 12а, м. Умань, 20300, Україна; anya_meadow@mail.ru

ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ РОДИНИ *ORCHIDACEAE* УРОЧИЩА «ОРХІДНЕ ПОЛЕ» (КІНБУРНЬСЬКА КОСА, УКРАЇНА)

Moysienko I.I., Kuzemko A.A., Zakharova M.Ya. **ECOLOGICAL AND CENOTICAL PECULIARITIES OF THE *ORCHIDACEAE* SPECIES AT THE «ORCHID FIELD» LOCALITY (KINBURN SPIT, UKRAINE)**

The ecological and cenotical peculiarities of three species of *Orchidaceae* family (*Anacamptis coriophora*, *A. palustris* and *A. picta*) at the area of "Orchid field" locality were studied. It was determined that they are presented in the communities of two vegetation units: the Junco gerardii-Scorzoneretum parviflorae (Wenzl 1934) Wendelberger 1943 association (*Festuco-Puccinellietea* Soó ex Vicherek 1973 class) and the Poo bulbosae-Caricetum colchicae Dubyna et al. 1994 association (*Koelerio-Corynephoretea* Klika in Klika et Novák 1941 class). The floristic and environmental characteristics of the associations are given.

Вступ. Одним із головних завдань заповідників є охорона рідкісних і зникаючих видів. Вирішити це завдання можна шляхом організації їх охорони на еколого-ценотичному рівні. До раритетних рослин віднесено усі представники родини Зозулинцеві (*Orchidaceae* Juss.) флори України. Родина *Orchidaceae* – одна з найчисельніших, нараховує 750-800 родів та 20-25 тис. видів [8]. Представники широко поширені, поселяються на різних субстратах у найрізноманітніших природних умовах, напевно, завдяки своїй здатності вузько пристосовуватися до конкретних умов середовища. Можливо тому вони найбільш чутливі до змін умов існування: безліч їх гине при осушенні боліт, зведенні лісів, чагарників, лук і полонин, погано поновлюються на витоптаних галявинах і швидко зникають з місць, де їх квітки збирають на букети. Орхідеї вибагливі до вологості повітря і ґрунту. У зв'язку з цим багато видів *Orchidaceae* включено до Червоних книг і подібних зведень багатьох країн [3].

Одне з найчисельніших місць росту диких орхідей в Україні розташоване в національному природному парку «Білобережжя Святослава», периферійні частини його входять до складу регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса». Це так зване урочище «Орхідне поле». Це приморська рівнина площею близько 60 гектарів. Рясність орхідей тут місцями сягає 100 особин на один квадратний метр. За унікальністю його можна порівняти з Долиною нарцисів у Карпатах. Орхідне поле – один з найбільш цікавих природних об'єктів регіонального ландшафтного парку «Кінбурнська коса». Ділянка розташована в околицях села Покровка Очаківського р-ну Миколаївської обл., у межах приморських лук між озерами Чернига і Черепашине.

Пріоритетом охорони «Орхідного поля» має бути збереження диких орхідей, оскільки саме вони становлять його найбільшу цінність. Для території «Орхідного поля» наводиться 5 видів орхідей [3]. Однак нами в ході численних досліджень було виявлено лише 3 – *Anacamptis coriophora* (L.) R.M. Bateman, Pridgeon et M.W. Chase s.l., *A. palustris* (Jacq.) R.M. та *A. picta* (Loisel.) R.M., натомість *Anacamptis fragrans* (Pollini) R.M. Bateman та *A. morio* (L.) R.M. на нашу думку наводяться помилково. Ймовірно, за вказані останніми види вважали гібриди між трьома видами. Зокрема, досить поширеним на Кінбурнській косі є мішанець *Anacamptis coriophora* та *A. picta*.

Відповідно до інформації, наведеної у діючому виданні Червоної книги України *Anacamptis coriophora*, *A. palustris* та *A. picta* на рівнинній частині України приурочені до угруповань класу Molinio-Arrhenatheretea, а *Anacamptis coriophora*, крім того до угруповань класу Trifolio-Geranietea. За екологічними особливостями *A. coriophora* та *A. picta* зараховані до мезофітів, а *A. palustris* – до гігомезофітів. Для *A. coriophora* зазначається, що він може рости в досить широкому діапазоні рН – на лужних, нейтральних або слабко кислих ґрунтах [5, 6, 7]. Однак, враховуючи те, що на межі ареалу видам можуть бути притаманні нетипові еколого-ценотичні властивості, ми поставили собі за мету з'ясувати ці особливості на півдні степової зони – в урочищі «Орхідне поле».

Матеріали та методика. Матеріалами для дослідження були 35 описів, виконаних І.І. Мойсієнком протягом польових сезонів 2007 і 2008 років, 28 описів з території РЛП «Кінбурнська коса», урочище «Орхідне поле» (Очаківський район) та 7 описів з території ділянки «Солоноозерна», яка розташована на пн.-сх. узбережжі Ягорлицької затоки (Голопристанський район). Описи заносили до бази даних у форматі TURBOVEG [11]. Обробку даних здійснювали у програмі JUICE [14] з використанням алгоритму TWINSpan модифікований [13]. Кількість кластерів вираховували за допомогою функції OPTIMCLASS [15]. Діагностичні види визначали на основі обчислення коефіцієнту р_{hi} [9], значимість отриманих даних тестували за допомогою критерію Фішера на рівні p > 0,05. У якості діагностичних розглядали види зі значеннями коефіцієнту р_{hi} більше 0,25, як високодіагностичні – зі значеннями більше 0,5. Для ідентифікації синтаксонів використано вітчизняні літературні джерела [1, 2].